

ZOR ZAMANLARDA BABA OLMAK

Kuramsal ve Uygulamalı Boyutlarıyla Baba Katılımı Eğitim Programı

Editörler

Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL

Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU

ZOR ZAMANLARDA BABA OLMAK

Kuramsal ve Uygulamalı Boyutlarıyla Baba Katılımı Eğitim Programı

Editörler

Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL
Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU

Yazarlar:

Bedirhan Teke - Tuba Acar Erdol - Sümeyra Güloğlu Hasar - Ümmü Arısan
Mehmet Fatih Güloğlu - Zehra Ağırman - Muhammet Aykuthan Ulusoy
Durmuş Burak

ISBN: 978-625-5531-60-5

Copyright © Vizetek

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Vizetek Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine aittir. Vizetek Yayıncılık'ın izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, elektronik, mekanik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Sayın okuyucularımız, bandrolsüz yayınları satın almamanızı diliyoruz.

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir.

Yayın Koordinatörü: Gülbahar ÇOBAN

Kapak Tasarımı & Mizanpaj: Abdulkadir EMİROĞLU

Baskı: Ankara | Mayıs, 2025

Seyranbağları Mah. İncesu Cad. 10/2 Çankaya/ANKARA

Tel.: (0312) 482 00 11

Web: www.vizetek.com.tr

E-mail: vizeteki yayincilik@gmail.com

Yayıncı Sertifika No: 41575

Baskı: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.

İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA

Tel.: 0 (312) 395 85 71

Matbaa Sertifika No: 47479

ZOR ZAMANLARDA BABA OLMAK

Kuramsal ve Uygulamalı Boyutlarıyla Baba Katılımı Eğitim Programı

Editör

Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL

Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU

Yazarlar

Bedirhan Teke

Tuba Acar Erdol

Sümeyra Güloğlu Hasar

Ümmü Arısan

Mehmet Fatih Güloğlu

Zehra Ağırman

Muhammet Aykuthan Ulusoy

Durmuş Burak

Bölümler ve Yazarlar

Editörler

Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL
Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU

1. Bölüm

Baba Eğitimi

Arş. Gör. Bedirhan TEKE, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

ORCID: 0000-0002-8565-215X

Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL, *Ordu Üniversitesi*

ORCID: 0000-0002-6954-4968

2. Bölüm

Baba Olmanın Anlamı

YL Öğrn. Ümmü ARISAN, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

ORCID: 0009-0003-5616-2666

Dr. Sümeyra GÜLOĞLU HASAR, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

ORCID: 0000-0001-9289-2656

3. Bölüm

Baba Olmanın Sosyal ve Kültürel Sermayesi

Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

ORCID: 0000-0001-9136-4683

Dr. Öğrn. Zehra AĞIRMAN, *Mardin Artuklu Üniversitesi*

ORCID: 0000-0001-8529-2820

4. Bölüm

Çocukla Etkileşim

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Aykuthan ULUSOY,

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-0045-3942

5. Bölüm

Oyun Geliştirme: 3-6 Yaş Çocukları İçin Baba-Çocuk Oyunları

Doç. Dr. Durmuş BURAK, *Kilis 7 Aralık Üniversitesi*

ORCID: 0000-0003-3310-1505

6. Bölüm

Dijital Dünyada Baba Katılımı

Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL, *Ordu Üniversitesi*

ORCID: 0000-0002-6954-4968

7. Bölüm

Doğal Afetlerde Baba Katılımı

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Aykuthan ULUSOY,

Kilis 7 Aralık Üniversitesi

ORCID: 0000-0003-0045-3942

ÖN SÖZ

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler, yalnızca fiziksel çevreyi değil; aile örgütlenmesini, ebeveyn-çocuk ilişkilerini, toplumsal dayanışma biçimlerini ve bireysel sorumluluk algılarını da derinden sarsmıştır. Bu tür afetler, aile içi rollerin yeniden değerlendirilmesini ve kriz dönemlerinde aile üyeleri arasındaki dayanışmanın ne derece yaşamsal olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Özellikle babalık rolü, afet gibi olağanüstü durumlarda yeniden ele alınması gereken kritik bir toplumsal pozisyon olarak öne çıkmaktadır. Türk toplumunda babalık rolü tarihsel olarak çoğunlukla otorite, ailenin ekonomik geçimini sağlama ve duygusal mesafe ile tanımlanmıştır. Ancak afet gibi olağanüstü durumlar, bu geleneksel kalıpların yetersizliğini gözler önüne sermekte; babalığın, yalnızca maddi değil, aynı zamanda duygusal destek sağlama, etkileşim kurma ve güven ilişkisi inşa etme bağlamında yeniden tanımlanması gerektiğine işaret etmektedir. Zor zamanlarda babaların çocuklarının psiko-sosyal iyilik hâline aktif biçimde katkıda bulunmaları hem bireysel düzeyde hem de toplumsal bağlamda iyileşme süreçlerinin güçlenmesinde önemli bir tetikleyici etken olacaktır.

Bu bağlamda, TÜBİTAK 1001 Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı tarafından desteklenen “Deprem Sonrasında Baba Katılımının İyileştirilmesi: Hatay ve Kahramanmaraş Örneği” başlıklı proje hayata geçirilmiştir. Elinizdeki kitap, bu projenin bilimsel çıktılarından biridir. Proje kapsamında, farklı sosyo-ekonomik ve kültürel geçmişe sahip 727 babadan elde edilen nicel ve nitel verilere dayanarak, baba katılımına yönelik ihtiyaçlar belirlenmiş ve bu ihtiyaçlara yanıt verecek bütüncül bir Baba Katılımı Eğitim Programı geliştirilmiştir. Bu program babaların katılımı ile uygulanmış ve uygulama sonuçları doğrultusunda programda iyileştirmeler yapılmıştır. Geliştirilen eğitim programının yapısı ve temel bileşenleri elinizdeki kitapta detaylı biçimde sunulmaktadır. Bu kitabın temel amacı, olağanüstü durumlarda baba katılımını artırmak üzere babalara farkındalık kazandırmaktır. Kitapta yer alan bölümler, baba eğitimi, baba olmanın anlamı, çocukla etkileşim, baba olmanın sosyal ve kültürel sermayesi, 3-6 yaş arası çocuklar için oyun geliştirme, dijital dünyada baba katılımı ve doğal afetlerde baba katılımı gibi temalara odaklanmaktadır. Bu kapsamlı yaklaşım, yalnızca kriz anlarına yönelik değil; aynı zamanda olağan durumlarda ve uzun vadede toplumsal refahın inşasında babalığın aktif ve dönüştürücü rolünü desteklemeyi amaçlamaktadır. Kitabın bölümlerinin odaklandığı temalar ve katkı sunduğu alanlar aşağıda açıklanmıştır.

Bölüm I: Arş. Gör. Bedirhan TEKE ve Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL tarafından kaleme alınan “Baba Eğitimi” başlıklı bu bölüm, dönüşen babalık anlayışını kuramsal, kültürel ve pratik yönleriyle ele almaktadır. İlk bölümde, baba eğitiminin gerekliliğini ortaya koyan literatür incelenip, Türkiye ve dünyada yürütülen eğitim programı örnekleri ve sınırlılıkları detaylı şekilde analiz edilmiştir.

Annelere odaklanan geleneksel ebeveyn eğitimlerinin ötesine geçerek, babaların çocuk gelişimindeki etkilerini somutlaştıran bu bölümde; baba katılımının sosyal eşitlik, toplumsal bütünlük ve çocuk refahı açısından taşıdığı önem bilimsel dayanaklarla sunulmuştur. Ayrıca, baba eğitiminde karşılaşılan kültürel, yapısal ve bireysel engeller de tartışılmış; baba eğitimlerine katılımı artırmaya yönelik çözümler önerilmiştir. Bölümün eğitim etkinliklerini içeren ikinci kısmında ise, ihtiyaç analizi bulgularına dayalı olarak geliştirilen **Baba Katılımı Eğitim Programı** ayrıntılı biçimde tanıtılmaktadır. Programın yapısı, etkileşim temelli oturumlara dayalıdır ve katılımcıların bireysel deneyimlerini paylaşabilecekleri güvenli bir öğrenme ortamı oluşturulmasına öncelik vermektedir. Bu ortamı sağlayabilmek için bu bölümde sunulan I. Oturumda, katılımcıların duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerine, eğitime aktif ve istekli bir biçimde katılım sağlayabilmelerine ve grup aidiyetini geliştirici bir etkileşim zemini oluşturabilmelerine yönelik etkinliklere yer verilmiştir.

Bölüm II: Dr. Sümeyra GÜLOĞLU HASAR ve Ümmü ARISAN, “Baba Olmanın Anlamı” başlıklı bölümde, baba olmanın yalnızca biyolojik bir kimlik kazanımı değil; bireyin aile içindeki konumu, çocuklarıyla kurduğu ilişkiler ve toplumsal sorumlulukları ile şekillenen derinlikli bir deneyim olduğunu ortaya koymaktadır. Yazarlar, babalığın, duygusal bağlılık, rehberlik ve güven temelli bir süreçte dayandığını; bu yönüyle çocuğun psiko-sosyal ve akademik gelişiminde temel bir belirleyici olduğunu vurgulamaktadır. Bu bölüm, baba katılımını çok boyutlu bir yaklaşımla ele almakta; babanın aile içindeki rolünü, katılımın bileşenlerini ve bu katılımı etkileyen faktörleri kapsamlı bir biçimde incelemektedir. Geliştirilen eğitim modülü aracılığıyla, babalık rollerinin daha bilinçli, aktif ve işlevsel biçimde gerçekleştirilmesi amaçlanmakta; teorik çerçeve ile desteklenen içerikler, babaların çocuklarıyla olan etkileşimlerini yeniden değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Modül kapsamında yer verilen farkındalık temelli uygulamalar; katılımcıların yalnızca bilgi edinmelerini değil, aynı zamanda davranışsal dönüşüm sürecine aktif katılım göstermelerini hedeflemektedir. Bu yönüyle çalışma, baba katılımının artırılmasına yönelik kuramsal ve uygulamalı bir bütünlük sunmakta, aile içi ilişkilerin niteliğini güçlendirmeye katkı sağlamaktadır.

Bölüm III: Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU ve Zehra AĞIRMAN, “Baba Olmanın Sosyal ve Kültürel Sermayesi” başlıklı çalışmalarında, babalığın yalnızca biyolojik bir kimlikten ibaret olmadığını; sosyal ve kültürel dinamiklerle biçimlenen tarihsel bir inşa süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Yazarlar, sosyal ve kültürel sermaye kavramlarını Bourdieu, Coleman ve Putnam gibi önemli teorisyenler çerçevesinde ele alarak, babaların sahip olduğu birikimlerin çocuklarının eğitim yaşamı üzerindeki etkilerinin ötesinde, kariyer tercihleri, hayata bakış açıları, toplumsal statüleri, sosyal ilişkileri, kültürel tüketim alışkanlıkları, değerler sistemi ve kimlik inşa süreçlerinde de belirleyici olduğunu göstermektedir.

Bu bölüm, mevcut literatürdeki benzerlerinden, babaların sosyal ve kültürel sermayesinin çok yönlü etkilerini vurgulaması ve bu kapsamlı teorik çerçeveyi özgün bir eğitim programı ile desteklemesi bakımından ayrılmaktadır. Geliştirilen eğitim modülü; sosyal ve kültürel sermaye kavramlarının anlaşılmasını, babalık rollerinin tarihsel dönüşümünü ve kuşaklararası aktarım süreçlerinin kavranmasını hedeflemekte; katılımcıların aktif katılımını teşvik eden özgün etkinliklerle bölüm, kuramsal ve uygulamalı bir bütünlük içinde sunulmaktadır.

Bölüm IV: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Aykuthan ULUSOY tarafından yazılan “Çocukla Etkileşim” başlıklı bölümde baba çocuk ilişkisinde etkileşimin iletişim yönü, sevgi gösterme, etkin dinleme, davranışta dikkat edilmesi gereken noktalar ve yapıcı eleştiri kullanımı konuları odak nokta olarak kullanılmıştır. Afetler sonrasında çocukla kurulacak etkileşimde dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde durulan bölümde çocukla etkili iletişim yollarının neler olabileceği, çocuğa sevgiyi göstermenin neden ve nasıl olması gerektiği, etkin dinleme becerilerinin nasıl kullanılacağı, çocuğa davranış şekillerinin nasıl olması gerektiği ve yapıcı eleştirileri kullanımının çocuk üzerindeki etkileri üzerinde durulmuş; bahsedilen konu başlıklarının psikolojik alt yapısı yapılan araştırma verileri ile desteklenmiştir. Çocuklarla kurulacak etkileşimin niteliği travmatik durumlarla baş edebilme becerisini güçlendirmektedir. Bu yönü ile duygusal ve psikolojik bütünlükle sosyal uyumu sağlamak amacıyla babalara tavsiye niteliğinde yapılabilecekler listesi iddiasında bulunan bölüm, konu ile ilgili tasarlanan eğitim içeriği ile desteklenmiştir. Hazırlanan eğitim içeriğinde çocuklarla etkili iletişim yolları, sevgi gösterme şekilleri, etkin dinleme becerileri, davranış şekilleri, yapıcı eleştiri kullanımı, ödül ceza ve kural koyma konularında katılımcıların aktif rol aldığı etkinlikler planlanmıştır.

Bölüm V: Doç. Dr. Durmuş BURAK tarafından hazırlanan “Oyun Geliştirme: 3-6 Yaş Çocukları İçin Baba-Çocuk Oyunları” başlıklı bu bölümde, erken çocukluk döneminde oyunun çocuk gelişimindeki yeri kapsamlı biçimde ele alınmakta ve özellikle 3-6 yaş çocuklarıyla babaları arasındaki oyun temelli etkileşimlerin önemi vurgulanmaktadır. Oyun, yalnızca eğlenceli bir etkinlik değil; çocukların zihinsel, duygusal, sosyal ve dilsel gelişimlerini destekleyen çok yönlü bir araçtır. Bu bağlamda bölümde, oyunun tanımı, özellikleri ve gelişim alanları üzerindeki etkileri açıklanmış; Piaget ve Vygotsky gibi öncü kuramcılarının görüşleriyle kuramsal bir zemin oluşturulmuştur. Bölümün odak noktası, baba-çocuk oyunlarının özellikle travmatik yaşantılar sonrasında çocuklara sağladığı iyileştirici gücü ortaya koymaktır. Deprem, savaş, göç ve hastalık gibi olağanüstü koşullarda çocuğun oyun yoluyla dışavurumda bulunması, psikolojik iyi oluş açısından kritik önemdedir. Bu doğrultuda, babaların 3-6 yaş çocuklarının gelişimleri ve kendilerini iyileştirmeleri bağlamında bir eğitim modülü hazırlanmıştır.

Hazırlanan modülle, babaların oyunun önemini fark etmesi, çocuğuyla birlikte oyun ortamına katılmaya istekli olması, çevresindeki imkanlar ölçüsünde basit malzemelerle uygulanabilir oyun ve oyuncaklar hazırlayabilme becerileri göstermesi amaçlanmıştır, böylece oyunların hem babalar hem de çocuklar için anlamlı bağlar kurmada nasıl bir işlev gördüğü somutlaştırılmıştır. Bölümde ebeveynlere ve eğitimcilere rehberlik etmeyi amaçlayan, kuram ve uygulamayı bütünleştiren bir çerçeve sunulmuştur.

Bölüm VI: Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL tarafından yazılan “Dijital Dünyada Baba Katılımı” başlıklı bölümde, dijital teknolojilerin çocuk gelişimi üzerindeki çok boyutlu etkileri güncel araştırmalar ışığında değerlendirilmiştir. Özellikle “dijital emzik” kavramı üzerinden dijital cihazların kısa süreli yatıştırıcı işlevleri ile uzun süreli gelişimsel riskleri arasındaki ikilemler ele alınmış; dijital bağımlılık, dijital bilgi kaynaklarının güvenilirliği ve riskli dijital cihaz kullanımıyla başa çıkmada etkili ebeveyn stratejileri gibi başlıklarda güncel literatürün bulgularına yer verilmiştir. Dijital dünyanın, babaların ebeveynlik bilgisi arayışında anonimlik sağlaması yoluyla baba katılımını artırıcı yöndeki etkisi irdelenmiştir. Bu bölümde sunulan kuramsal temel, yalnızca teorik bilgiyle sınırlı kalmayıp, özgün olarak yapılandırılmış eğitim etkinlikleriyle desteklenmiştir. Etkinlikler; babaların dijital bilgi kaynaklarını eleştirel biçimde değerlendirme, çocuklarda dijital bağımlılık belirtilerini tanıma ve uygun ebeveyn stratejileri geliştirme becerilerini uygulamalı olarak geliştirmeyi hedeflemektedir. Örnek olay incelemesi, beyin fırtınası, küçük grup çalışması ve problem çözme gibi yöntemlerle yapılandırılan oturumlar, katılımcıların gerçek yaşam durumlarına çözüm üretmelerine imkân tanımakta; böylece kuramsal bilgi ile pedagojik uygulama bütüncül biçimde bütünleşmektedir. Dijital çağda baba katılımının niteliğini artırmaya yönelik bu bütünsel yaklaşım, yalnızca bilgi kazandırmayı değil, aynı zamanda dijital ebeveynlikte eleştirel farkındalık ve sorumluluk geliştirmeyi de amaçlamaktadır.

Bölüm VII: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Aykuthan ULUSOY tarafından yazılan “Doğal Afetlerde Baba Katılımı” başlıklı bölümde babanın çocuğun yaşamına fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal olarak nasıl daha fazla dahil olacağı konusu üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda irdelenen bütün başlıklar depremle ilişkilendirilmiş literatür desteği ile duygusal farkındalık, duyguların ifade edilmesi, anlam arayışı, sosyal bağlar, sosyal destek, iyi oluş ve çevresel hakimiyet konularında tavsiyelerde bulunulmuştur. Teorik bilgilendirmenin ardından pratikte neler yapılabileceğine ilişkin bir eğitim modülünün bulunduğu bölümde duygusal farkındalığın nasıl kazandırılacağı, anlam arayışına baba desteğinin nasıl olması gerektiği, sosyal bağlar ve sosyal destek mekanizmalarının nasıl etkin kullanılabileceği, kısa ve uzun vadeli hedeflerle çevresel hakimiyetin nasıl kazandırılacağı konularında farkındalık temelli etkinlikler hazırlanmıştır.

Kitabın her bir bölümü hem olağan durumlarda hem de olağanüstü durumlar sonrası babalık deneyimini farklı açılardan ele alarak kuramsal tartışmalara katkı sunmakta ve sahada uygulanabilir öneriler geliştirmektedir. Bu kitabın ortaya çıkmasında emeği geçen tüm paydaşlara teşekkür ederiz. Alanlarında uzman bölüm yazarları, yalnızca akademik bilgi üretimine değil; aynı zamanda toplumsal fayda oluşturma amacına da katkıda bulunarak kitabın hem kuramsal hem de uygulamalı yönünü zenginleştirmiştir. **Baba Katılımı Eğitim Programı**'nın uygulanarak değerlendirilmesi ve iyileştirilmesini mümkün kılan Önder ATILGAN ve Başer AKKAYA'ya ve gönüllü katılımcı babalara teşekkür ederiz. Kitabın kaynakça düzenlemesini yürüten Ümmü ARISAN'a ve biçimsel bütünlüğün sağlanmasındaki katkılarından dolayı Zehra AĞIRMAN'a teşekkür ederiz. Son olarak, bu çalışmanın hayata geçirilmesini mümkün kılan ve bilimsel araştırmalar aracılığıyla toplumsal gelişime katkı sağlayan TÜBİTAK Araştırma Destek Programları Başkanlığı'na teşekkür ederiz.

Bu kitap, 6 Şubat depremlerinde yaşanan tarifsiz acıların sembolü hâline gelen; kızının cansız elini tutarken hafızalara kazınan görüntüsüyle yüreklerimize işleyen Mesut HANÇER'e ve onun nezdinde tüm depremzede babalara ithaf edilmiştir. Evlatlarını kaybeden, onlara sarılamadan veda etmek zorunda kalan ya da hayatta kalan çocuklarına tutunarak yeniden ayağa kalkmaya çalışan tüm babaların onurlu duruşuna, sessiz mücadelesine ve derin sevgisine saygıyla...

Editörler

Doç. Dr. Tuba ACAR ERDOL

Doç. Dr. Mehmet Fatih GÜLOĞLU

Mayıs, 2025

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

Baba Eğitimi.....	1
-------------------	---

*Bedirhan TEKE,
Tuba ACAR ERDOL*

BÖLÜM 2

Baba Olmanın Anlamı.....	39
--------------------------	----

*Ümmü ARISAN,
Sümeýra GÜLOĞLU HASAR*

BÖLÜM 3

Baba Olmanın Sosyal ve Kültürel Sermayesi.....	77
--	----

*Mehmet Fatih GÜLOĞLU,
Zehra AĞIRMAN*

BÖLÜM 4

Çocukla Etkileşim.....	111
------------------------	-----

Muhammet Aykuthan ULUSOY

BÖLÜM 5

Oyun Geliştirme: 3-6 Yaş Çocukları için Baba-çocuk Oyunları.....	141
--	-----

Durmuş BURAK

BÖLÜM 6

Dijital Dünyada Baba Katılımı.....	175
------------------------------------	-----

Tuba ACAR ERDOL

BÖLÜM 7

Doğal Afetlerde Baba Katılımı.....	223
------------------------------------	-----

Muhammet Aykuthan ULUSOY